

RAPORT INTERIMAR
13 septembrie –2 octombrie 2024

4 octombrie 2024

I. REZUMAT

- Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană (UE) vor avea loc simultan în data de 20 octombrie. Președinta în exercițiu, Maia Sandu, precum și alți 10 candidați electorali candidează la funcția de președinte în cadrul alegerilor. Oponenții referendumului, inclusiv cei care se declară proeuropeni, critică decizia desfășurării acestuia, inclusiv organizarea sa odată cu alegerile prezidențiale.
- Un candidat prezidențial este considerat ales dacă obține cel puțin jumătate din totalul voturilor exprimate, iar alegerile sunt valide, dacă participă cel puțin o treime dintre alegătorii înregistrați în listele electorale. În cazul în care niciunul dintre candidații la funcția de președinte nu obține numărul necesar de voturi, în termen de două săptămâni va avea loc un al doilea tur de scrutin între primii doi candidați care au acumulat cele mai multe voturi. Candidatul cu cel mai mare număr de voturi este câștigător, sub rezerva unei participări de cel puțin o cincime dintre alegătorii înregistrați în listele electorale. Propunerea referendumului constituțional este considerată adoptată dacă o majoritate a voturilor exprimate sunt în favoarea acesteia, iar referendumul este validat, dacă participă cel puțin o treime dintre persoanele înregistrate în listele electorale.”
- Revizuirea cadrului legal a fost făcută în mod frecvent, inclusiv, cu puțin timp înainte de alegerile prezidențiale din 2024. Potrivit amendamentelor, *printre altele*, au fost modificate termenele de organizare a alegerilor și referendumului, li s-a interzis participarea la alegeri partidelor politice suspendate anterior și a fost introdus votul prin corespondență în anumite țări din străinătate. Curtea Constituțională a respins prevederile introduse înainte de alegerile locale din 2023 ce interziceau candidaților din partidele politice neconstituționale să candideze, precum și unele dispoziții referitoare la declarațiile politice în mass-media. Deși unele modificări ce vizau întărirea integrității finanțării campaniilor au fost adoptate pentru a răspunde recomandărilor precedente propuse de ODIHR, alte recomandări ODIHR rămân în continuare neabordate.
- Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional sunt administrate de o structură electorală cu trei niveluri, constând din Comisia Electorală Centrală (CEC), 37 consilii electorale de circumscripție (CECE) și 2,221 birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV), dintre care 30 pentru alegătorii domiciliati pe malul stâng al Nistrului (Transnistria), 231 pentru votul din străinătate, iar 3 pentru votul prin corespondență. Până acum, CEC a respectat aproape toate termenele legale, în pofida insuficienței de resurse umane în mai multe secții. Sesiunile CEC sunt deschise pentru observatori și mass-media și transmise online. Până la data de 1 septembrie, Registrul de Stat al Alegătorilor, extras din Registrul de Stat al Populației, gestionat și actualizat de către CEC, includea 3,300 790 de alegători. Dintre aceștia, 285,900 alegători fără înregistrare la domiciliu sau reședință în Republica Moldova, 274,718 alegători care locuiesc pe malul stâng al Nistrului nu vor fi incluși în listele electorale și pot fi adăugați în listele suplimentare în ziua alegerilor.

- Candidații la funcția de președinte pot fi desemnați de partide politice sau blocuri electorale sau pot fi candidați independenți. Fiecare candidatură trebuie să fie susținută de 15 000 de semnături de susținere colectate din cel puțin 18 unități teritorial administrative. CEC a respins cererea de înregistrare a patru grupuri de inițiativă, întrucât statutul independent al candidaților respectivi a trezit îndoieli, conform procedurii legale de desemnare a candidaților de către grupurile de inițiativă. CEC a primit cereri de înregistrare a candidaților de la 12 dintre cele 13 grupuri de inițiativă înregistrate inițial, și în cele din urmă, a respins o cerere și a înregistrat 11 candidați la funcția de președinte, șapte bărbați și patru femei.
- La campania electorală pentru referendum pot participa doar acele partide politice și blocuri electorale care se înscriu la CEC și declară în mod expres dacă intenționează să facă agitație electorală în favoarea sau împotriva propunerii referendumului. CEC a înregistrat 16 participanți la referendum, iar unuia i-a fost ulterior anulată înregistrarea. Dintre cei 15 participanți, 13 s-au înregistrat pentru a face agitație pentru votul „Da”, iar doi pentru votul „Nu”. Doar 2 participanți care și-au înaintat un candidat la funcția de președinte, PAS și Blocul Electoral Împreună, s-au înscris, de asemenea, la referendum. (amândouă partidele pentru votul „Da”)
- Campaniile electorale au început oficial în data de 20 septembrie. În timp ce patru candidați la funcția de președinte își lansaseră activitățile de campanie în acea zi sau la scurt timp după aceea, majoritatea candidaților nu-și începuseră campania nici măcar o săptămână mai târziu, unii invocând întârzieri legate de regulamentul privind finanțarea campaniei electorale. Totodată, unii candidați au depus plângeri privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative de către guvern, precum și alte încălcări ale regulilor campaniei.
- Campaniile electorale și de referendum pot fi finanțate din donații ale persoanelor fizice și juridice, precum și din fondurile partidelor politice și ale candidaților. Toate tranzacțiile legate de campania electorală trebuie făcute dintr-un cont bancar special, pe care, datorită procedurilor legale, partidele politice îl pot deschide mai devreme decât candidații independenți. Rapoartele interimare de finanțare a campaniei sunt depuse săptămânal de către concurenții electorali și prestatorii de servicii. Concurenții electorali depun rapoartele finale în decurs de 3 zile după alegeri. CEC este responsabilă de supravegherea finanțării campaniei și efectuează controlul *ex-ante* și *ex-post*. Aceasta acționează pe baza reclamațiilor sau *din oficiu*. Încălcările legate de finanțare și raportare pot atrage sancțiuni, inclusiv anularea înregistrării unui candidat, suspendarea finanțării de stat, sau suspendarea activității unui partid politic.
- Libertatea de exprimare este garantată de Constituție. În vederea protejării spațiului informațional, contracarării tentativelor de interferare din străinătate și influențelor personalităților politice asupra mass-media, guvernul a adoptat o serie de măsuri restrictive. Cu toate acestea, rămân unele îngrijorări privind răspândirea conținutului manipulativ în spațiile online nereglementate. Cadrul legal reglementează acoperirea mediatică audiovizuală a campaniilor electorale și de referendum în ceea ce privește condițiile egale de publicitate, timpul gratuit de emisie și corectitudinea, acuratețea și imparțialitatea. Până în momentul de față, 31 de posturi radio și TV au informat organul de supraveghere în domeniul audiovizualului de intenția lor de acoperire mediatică a campaniilor. În data de 20 septembrie, MOA ODIHR a început monitorizarea mass-mediei.
- Alegătorii, candidații electorali, participanții la referendum, observatorii și administrația electorală beneficiază de dreptul legal de a depune reclamații dacă le-au fost încălcate drepturile. Acțiunile și deciziile administrației electorale pot fi contestate la o comisie electorală superioară și atacate în instanță. Zece decizii ale CEC privind înregistrarea candidaților și participanților la referendum au

fost contestate, iar în toate cazurile cu excepția unuia instanțele au menținut deciziile CEC. Un recurs împotriva deciziei CEC referitoare la înființarea secțiilor de votare în străinătate a fost respins de instanțe ca fiind inadmisibil. CEC a respins opt plângeri care acuzau, în principal, pretense încălcări ale campaniei și utilizarea abuzivă a resurselor administrative din partea partidului de guvernământ ca fiind inadmisibile, dar a admis un recurs cu privire la înființarea birourilor secțiilor de votare în străinătate.

- Atât observatorii naționali, cât și cei internaționali se bucură de dreptul de a observa întregul proces electoral, inclusiv votul în străinătate, și de a accesa toată informația și materialele electorale. Până în data de 2 octombrie, CEC a acreditat observatori internaționali din 29 de organizații și observatori naționali din 3 organizații.

II. INTRODUCERE

În urma unei invitații din partea autorităților și în conformitate cu mandatul său, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) a delegat o misiune de observare a alegerilor în data de 13 septembrie.¹ Condușă de ES Ambasadoarea Urszula Gacek, Misiunea este formată dintr-o echipă de 11 membri aflați la Chișinău și 26 de observatori pe termen lung repartizați în toată țara începând cu 20 septembrie. Membrii Misiunii provin din 24 de state participante ale OSCE, iar 56,8% din componența misiunii sunt femei. ODIHR a solicitat statelor participante să delege 200 de observatori pe termen scurt pentru observarea procedurilor în ziua scrutinului.

III. CONDIȚIILE ȘI CONTEXTUL POLITIC

În data de 16 mai Parlamentul Republicii Moldova a anunțat că alegerile prezidențiale vor avea loc în data de 20 octombrie, la aceeași dată cu referendumul constituțional privind potențiala aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Desfășurarea acestor evenimente în mod simultan a impus modificări legale, care au fost supuse contestării juridice și criticilor politice.²

Președinta Maia Sandu, desemnată de Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS), a fost aleasă în noiembrie 2020 cu 57,7% din voturi, după ce s-a confruntat în cel de-al doilea tur de scrutin cu președintele de atunci, Igor Dodon, înaintat de Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM).³ În urma alegerilor parlamentare anticipate din iulie 2021, PAS a câștigat 52,8% din voturi, obținând 63 din 101 de mandate.⁴

---

¹ Vezi [rapoartele anterioare ODIHR cu privire la Republica Moldova](#).

² Conform Constituției, alegerile prezidențiale trebuie să aibă loc în termen de două luni de la expirarea mandatului de patru ani al președintelui în exercițiu. În ianuarie 2024, dispoziția respectivă din Codul Electoral a fost amendată, cu prevederea că alegerile prezidențiale se vor desfășura nu mai târziu de 90 de zile înainte de expirarea mandatului președintelui în exercițiu. Odată cu aceasta, a fost abrogată și interdicția de a organiza un referendum în aceeași zi cu alegerile. Curtea Constituțională a respins ca inadmisibilă plângerea care contesta constituționalitatea datei alegerilor prezidențiale.

³ Maia Sandu a fondat PAS în 2016, dar, în urma alegerii sale ca președintă, aceasta a demisionat din funcția de lider al partidului și și-a retras calitatea de membru.

⁴ Repartizarea rămasă a rezultat în obținerea a 32 de mandate de către Blocul Comuniștilor și Socialiștilor și 6 mandate de către Partidul Șor. În iunie 2023, ca răspuns la o petiție a guvernului, invocând condamnările penale ale liderului Partidului Șor și ale altor membri, precum și neregulile repetate sancționate de CEC și instanțe, legate de cumpărarea de voturi și alte abuzuri financiare în campanie, Curtea Constituțională a dizolvat partidul ca fiind neconstituțional și a ordonat eliminarea sa din registrul partidelor. Cinci deputați ai Partidului Șor și-au păstrat mandatele ca independenți, în timp ce al șaselea loc rămâne vacant după ce domnul Ilan Șor a fost privat de mandat, fiind condamnat în absență printr-o decizie finală a instanței în aprilie 2023 la 15 ani de închisoare pentru fraudă și spălare de bani.

Femeile dețin 39,6 la sută din portofoliile parlamentare.⁵ Pe lângă președinta țării, femeile ocupă numeroase funcții de nivel înalt, inclusiv conducerea Comisiei Electorale Centrale (CEC), Curții Constituționale, Procuraturii Anticorupție și Consiliului Audiovizual (CA). De asemenea, funcția de prim-ministru a țării a fost ocupată de o femeie în perioada august 2021 și februarie 2023.

Președinta în exercițiu și PAS au făcut din lupta împotriva corupției una dintre prioritățile lor de vârf, introducând măsuri pentru a aborda problemele de lungă durată referitoare la încălcările instituționale și fraudă financiară. De la începutul războiului din Ucraina, în februarie 2022, s-a intensificat discursul politic de lungă durată cu privire la orientarea geopolitică a țării. Guvernul a intensificat, de asemenea, investigațiile privind intervențiile din străinătate, inclusiv cele realizate prin finanțare ilicită, campanii de dezinformare și atacuri cibernetice.

În iunie 2022, Moldova a primit statutul de țară candidată la Uniunea Europeană (UE) și a început negocierile de aderare în decembrie 2023. Apoi, în aceeași lună, președinta a solicitat parlamentului să inițieze un referendum privind amendamentele constituționale referitoare la ireversibilitatea parcursului european al Republicii Moldova.⁶ Referendumul a fost inițiat oficial, la propunerea președintei, de către 46 de membri ai parlamentului din partidul PAS.⁷ După evaluarea favorabilă a constituționalității amendamentelor propuse de către Curtea Constituțională,⁸ o majoritate parlamentară formată exclusiv din membri PAS a aprobat decretul privind referendumul constituțional, programându-l odată cu alegerile prezidențiale.⁹ Decizia de a organiza referendumul a fost criticată de opoziție pentru lipsa de consultare, necesitatea sa generală în acest moment al procesului de aderare și programarea sa simultană cu alegerile prezidențiale.

IV. CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL

Organizarea și desfășurarea alegerilor prezidențiale și referendumului constituțional sunt reglementate, în principal, de prevederile Constituției din 1994 și de cele ale Codului Electoral din 2022 (ambele modificate ultima dată în 2024), precum și de prevederile Legii din 2007 privind Partidele Politice (LPP,

---

⁵ O cotă de gen de 40% pentru listele electorale a fost introdusă în 2016, iar în 2019 a fost întărită pentru a prevedea un minim de patru candidați de același sex pentru fiecare 10 mandate. La alegerile din 2019, femeile au obținut doar 25,7% din mandatele de deputat.

⁶ Președinta a făcut solicitarea în timpul [discursului său public](#) anual din decembrie 2023.

⁷ Conform Constituției, pentru a formula inițiativa de amendamente constituționale, este necesară cel puțin o treime din voturile tuturor deputaților (34 de deputați) precum și o concluzie favorabilă privind constituționalitatea inițiativei de referendum adoptată de cel puțin patru dintre cei șase judecători ai Curții Constituționale.

⁸ Articolul 208 din Codul Electoral prevede că o hotărâre se adoptă prin referendum republican dacă obține majoritatea voturilor exprimate. Conform articolului 142(1) din Constituție, "[d]ispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor incluși în listele electorale." Articolul 11(3) din Legea privind Tratatul Internațional prevede că "Nu se admite ratificarea, acceptarea, aprobarea sau aderarea la un tratat internațional care limitează caracterul suveran... al statului, ... exprimate, în particular, ... prin transfer al competenței naționale în favoarea unei structuri supranaționale, decât după examinarea problemei în cadrul unui referendum republican." În data de 16 aprilie 2024, Curtea Constituțională a [concluzionat](#) că amendamentele referitoare la integrarea în UE nu se referă la caracterul suveran, independent, unitar și permanent neutru al statului (paragraful 30).

⁹ Din cei 80 de deputați prezenți la [sedința plenară din 16 mai](#), 56 de deputați din PAS au votat în favoare, 20 de deputați s-au abținut (dintre care șase erau deputați fără apartenență politică, iar 14 din blocul Socialiștilor și Comuniștilor), iar patru deputați din blocul Socialiștilor și Comuniștilor au votat împotriva.

amendată ultima dată în 2024), dar și de prevederile altor legi relevante.¹⁰ Cadrul legal pentru alegeri este completat de reglementările CEC, care acoperă o gamă largă de probleme.¹¹

Cadrul electoral legal a fost revizuit în mod frecvent de parlament, noul Cod Electoral fiind modificat de opt ori de la intrarea sa în vigoare în ianuarie 2023, inclusiv cu puțin timp înainte de aceste alegeri. În 2023, majoritatea parlamentară PAS a întreprins mai multe schimbări de a modifica criteriile de eligibilitate pentru concurenții electorali, interzicând candidaturile persoanelor asociate cu partidele politice declarate neconstituționale.¹² Ulterior, aceste dispoziții au fost abrogate de Curtea Constituțională ca fiind neconstituționale.¹³

În ianuarie 2024, majoritatea parlamentară a modificat Codul Electoral și Legea privind Partidele Politice. Modificările includ: modificarea datei alegerilor prezidențiale, eliminarea interdicției de a organiza alegeri și un referendum constituțional în aceeași zi și introducerea unei interdicții pentru partidele politice suspendate de a participa la alegeri și de a distribui publicitate politică.¹⁴

Alte modificări recente ale Codului Electoral au vizat întărirea regulilor de finanțare a campaniilor și eficiența supravegherii finanțării campaniilor, așa cum a fost recomandat anterior de ODIHR. Cu toate acestea, alte recomandări ODIHR rămân neabordate, inclusiv cele legate de limitările drepturilor electorale active, înregistrarea alegătorilor și termenul pentru un al doilea tur al alegerilor prezidențiale. Amendamentele au fost adoptate cu puțin timp înainte de începerea actualei perioade electorale.¹⁵ În mai 2024, o nouă lege a introdus votul prin corespondență în străinătate pentru anumite țări și a modificat

---

¹⁰ Alte legislații aplicabile includ Codul Penal din 2002 și Codul Contravențional din 2008, Codul Serviciilor Media Audiovizuale din 2018, Legea cu privire la publicitate din 2022, Legea privind protecția datelor cu caracter personal din 2011, Legea cetățeniei din 2000, Legea privind organizarea administrativ-teritorială din 2001 (toate amendate ultima dată în 2024), Legea privind întrunirile publice din 2008 (amendată în 2018) și Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei din 1994. Moldova este parte la principalele instrumente internaționale și regionale legate de desfășurarea alegerilor democratice.

¹¹ CEC a reglementat cele mai multe aspecte ale procesului electoral, inclusiv înregistrarea alegătorilor și candidaților, listele electorale, regulile privind campaniile electorale, inclusiv în mass-media, finanțarea partidelor și campaniei electorale, soluționarea disputelor electorale, votarea și centralizarea rezultatelor alegerilor.

¹² Primul proiect de lege privind amendamentele a fost adoptat în iulie 2024, susținut de 56 de deputați PAS dintre cei 57 de deputați prezenți la prima lectură din 14 iulie, și de 54 de deputați în lectură finală. Al doilea proiect de lege privind amendamentele a fost adoptat pe 4 octombrie, 2023 de 58 de deputați PAS dintre cei 60 de deputați prezenți (1 deputat PAS și 1 deputat fără apartenență politică s-au abținut).

¹³ În Opiniile Comune ([CDL-AD\(2023\)031](#) și [CDL-AD\(2023\)048](#)) privind amendamentele și în Memoriul [amicus curiae](#) comun în ceea ce privește ineligibilitatea persoanelor care au legături cu partidele politice declarate neconstituționale, ODIHR și Comisia de la Veneția au recomandat revizuirea legilor, invocând, *printre altele*, neconformitate cu principiile previzibilității și proporționalității, definiții prea ample, precum și efectul potențial asupra prezumției de nevinovăție, și necesitatea unei căi de atac eficiente, cu garanții de respectare a procedurii legale și posibilități de recurs.

¹⁴ Activitățile unui partid politic pot fi suspendate, *printre altele*, pentru încălcări financiare sau de raportare, dar nu în timpul unei campanii electorale, dacă partidul participă în cadrul acesteia. Alte amendamente la Codul Electoral și la LPP s-au referit la mecanismul și utilizarea donațiilor către partidele politice, aspecte de raportare financiară și supraveghere.

¹⁵ Amendamentele din ianuarie au fost [adoptate](#) în prima lectură la două săptămâni după ce proiectul de lege a fost prezentat, iar în versiunea finală acestea au fost adoptate în termen de o lună. Opoziția nu a participat la vot (din cei 61 de deputați prezenți la a treia lectură, 57 erau deputați PAS). Consultările publice, obligatorii prin lege, nu au fost realizate.

prevederile Codului Electoral pentru a permite CEC să acționeze în cazul încetării premature a mandatelor Consiliului Electoral Central al Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia.¹⁶

În iulie 2024, Curtea Constituțională a abrogat prevederile Codului Electoral care restricționau declarațiile politice publice în mass-media făcute de către candidați și terțe părți, pentru că acestea veneau în contradicție cu libertatea de exprimare.¹⁷

Președintele este ales direct dintr-o singură circumscripție națională pentru un mandat de patru ani. Aceeași persoană poate îndeplini funcția de președinte cel mult două mandate consecutive. Pentru ca un candidat prezidențial să fie ales, este necesar ca cel puțin jumătate din totalul voturilor exprimate să fie în favoarea acestuia, iar pentru ca alegerile să fie considerate valide, trebuie să voteze cel puțin o treime din alegătorii înregistrați pe listele electorale.¹⁸ În cazul în care niciunul dintre candidații la funcția de președinte nu obține numărul necesar de voturi, în termen de două săptămâni va avea loc un al doilea tur de scrutin între primii doi candidați care au acumulat cele mai multe voturi. În al doilea tur de scrutin, candidatul cu cel mai mare număr de voturi este câștigător, sub rezerva unei participări de cel puțin o cincime dintre alegătorii înregistrați în listele electorale.¹⁹ Dacă prezența la vot nu este atinsă în cel de-al doilea tur de scrutin, vor fi organizate alegeri repetate în termen de două săptămâni.

Dreptul de a iniția un referendum constituțional obligatoriu aparține parlamentului, guvernului și cetățenilor.²⁰ Propunerea este aprobată prin referendum, dacă obține o majoritate din totalul voturilor exprimate, în timp ce pentru a asigura condițiile de valabilitate ale referendumului, trebuie să participe cel puțin o treime din persoanele aflate în listele electorale. Dacă sunt adoptate, rezultatele referendumurilor constituționale sunt obligatorii și au prioritate legală.

Versiunea finală a întrebării pentru referendum a fost formulată astfel: „Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?”, textul amendamentelor modificând preambulul cu scopul de a include prevederi ce confirmă identitatea europeană a poporului Republicii Moldova, ireversibilitatea parcursului european al țării și integrarea în UE ca obiectiv strategic; și un nou capitol de două articole, care permite parlamentului să adopte legi organice pentru a adera la tratatele fondatoare ale UE și a recunoaște prioritatea acquis-ului UE față de cadrul legal național.²¹

---

¹⁶ În data de 10 mai 2024, a fost adoptată o nouă lege, care a introdus votul prin corespondență ca metodă alternativă de vot în anumite țări și a stabilit pentru prima dată domeniul de aplicare a acesteia în timpul alegerilor prezidențiale, limitându-se la șase țări și stipulând, de asemenea, aplicarea acesteia pentru referendum, dacă este desfășurat simultan. Vezi [Avizul](#) Comisiei de la Veneția cu privire la lege. Amendamentele la Codul Electoral referitoare la Găgăuzia au fost adoptate în urma deciziei adunării locale de a înceta mandatele Consiliului Electoral Central al Găgăuziei.

¹⁷ Legea obligă ca toate instituțiile mass-media să prezinte cu anticipație Consiliului Audiovizual un plan pentru acoperirea mediatică a campaniei electorale. Articolul 90, alin. 2 din Codul Electoral din 2022 interzicea orice intervenții ale concurenților electorali și terțelor părți în programele media în timpul campaniilor electorale, cu excepția celor declarate în mod expres de către mass-media Consiliului Audiovizual ca parte a programului lor planificat pentru perioada electorală.

¹⁸ Dacă acest prag nu este atins, alegerile vor fi repetate în termen de două săptămâni.

¹⁹ Cerința prezenței la vot pentru validarea celui de-al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale a fost introdusă în prevederile Codului Electoral din 2022.

²⁰ Astfel de referendumuri pot fi propuse de cel puțin o treime din toți deputații din parlament sau de cel puțin 200.000 de alegători. Președintele poate iniția doar referendumuri consultative, fără caracter obligatoriu.

²¹ Conform Constituției, parlamentul adoptă legi constituționale cu votul a două treimi din Parlament (67 de voturi). Legile organice sunt adoptate pentru a reglementa, printre altele, guvernarea de stat și administrația locală cu o majoritate parlamentară (51 de voturi). Conform Legii privind Acordurile Internaționale, acordurile internaționale sunt ratificate printr-o lege organică. Articolul 8 din Constituție prevede revizuirea Constituției înainte de ratificarea acordurilor internaționale ce vin în contradicție cu Constituția țării.

V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional sunt administrate de o structură electorală cu trei niveluri, constând din CEC, 37 consilii electorale de circumscripție (CECE) și 2,221 birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV),²². Dintre acestea, 30 de birouri sunt înființate pentru alegătorii domiciliați pe malul stâng al râului Nistru (Transnistria), 231 pentru votul din străinătate²³, ceea ce reprezintă o majorare cu 54% față de alegerile parlamentare din 2021, iar 3 birouri sunt pentru votul prin corespondență, o premieră în cadrul acestor alegeri pentru alegătorii de peste hotarele țării, rezidenți în cele 6 țări desemnate.²⁴

CEC este un organ permanent numit în 2021. Componenta sa include nouă membri, dintre care unul este nominalizat de către Președinte și opt membri de către fracțiunile parlamentare în mod proportional reprezentării lor în parlament.²⁵ Cinci dintre membrii CEC sunt femei, inclusiv președinta înstituției. CEC are responsabilități largi în gestionarea proceselor electorale; coordonează activitățile tuturor organismelor electorale, supraveghează campania electorală și finanțarea campaniei, se pronunță asupra sesizărilor, operează sistemele de gestionare a alegerilor, înregistrează candidații și participanții la referendum, menține Registrul de Stat al Alegătorilor și registrul funcționarilor electorali.

Consiliile electorale de circumscripție (CECE) numesc birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV), participă la instruirea acestora, le supraveghează activitatea și le distribuie fondurile și materialele electorale; oferă sprijin Comisiei Electorale Centrale în supravegherea finanțării campaniilor electorale, se pronunță asupra sesizărilor și calculează rezultatele la nivel raional. Fiecare CECE are un președinte angajat permanent și membri numiți ad hoc înainte de fiecare alegeri de către judecătorii, consiliile locale de nivelul al doilea și partidele parlamentare.²⁶

În urma adoptării Codului electoral în 2022, președinții permanenți ai CECE au fost numiți în 2023. Potrivit CEC, aceste numiri permanente au facilitat pregătirea alegerilor și au redus timpul necesar pentru instruire. BESV sunt organisme temporare ai căror membri sunt numiți de consiliile locale și de partidele parlamentare. Toate CECE și-au înființat BESV până la termenul legal de 25 septembrie, iar sesiunile de formare a BESV sunt în curs de desfășurare și sunt observate de Misiunea ODIHR. Șaptezeci la sută dintre membrii CECE și cincizeci și nouă la sută dintre președinții acestora sunt femei.

În ciuda lipsei de personal în mai multe departamente, CEC a respectat până în prezent termenele legale în pregătirea alegerilor și a referendumului, cu o singură excepție.²⁷ Ședințele CEC au fost deschise pentru observatori și mass-media, au fost transmise online și apoi au rămas disponibile online. Ordinea de zi a ședințelor a fost publicată pe website-ul CEC înainte de fiecare ședință, iar deciziile adoptate au fost publicate cu promptitudine. Prin intermediul Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE), CEC a organizat cursuri de formare pentru funcționarii electorali și alți participanți și a pregătit

²² CEC a instituit două CECE municipale (Chișinău și Bălți), 32 de CECE raionale, un CECE pentru Găgăuzia, unul pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria și unul pentru alegătorii din străinătate.

²³ Decizia de a deschide doar 5 secții de votare în Federația Rusă a fost criticată de unii actori politici și contestată în instanță de unul dintre aceștia (a se vedea secțiunea *Soluționarea litigiilor electorale*).

²⁴ Statele Unite ale Americii, Canada, Norvegia, Suedia, Finlanda și Islanda. Posibilitatea adoptării votului prin corespondență pe o scară mai largă și permanentă va fi evaluată după alegerile din 2024.

²⁵ Noile prevederi ale Codului electoral din 2022 au introdus o nouă componență CEC, de 7 membri, dintre care câte un membru este desemnat de președinte, de Ministerul de Interne, de Consiliul Superior al Magistraturii, de societatea civilă și de opoziția parlamentară, iar doi de majoritatea parlamentară. Noua formulă va fi aplicată, însă doar în 2026, când expiră mandatul actualei CEC.

²⁶ În Găgăuzia, aceste alegeri vor fi administrate de un CECE temporar.

²⁷ CEC a înregistrat un participant la referendum a doua zi după termenul legal.

o campanie de informare a alegătorilor, inclusiv materiale în șase limbi, precum și în Braille și cu interpretare în limbajul semnelor.²⁸

VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

Cetățenii care au cel puțin 18 ani au drept de vot, cu excepția celor care sunt privați de acest drept printr-o hotărâre judecătorească pe motiv de dizabilitate intelectuală sau psihologică. Anterior, BIDDO a criticat restricțiile privind dreptul de vot pe motiv de dizabilitate, considerându-le incompatibile cu standardele internaționale.²⁹

Înregistrarea alegătorilor este pasivă, continuă și centralizată. CEC gestionează Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA), care se bazează pe date extrase din Registrul de Stat al Populației.³⁰ La 1 septembrie, Registrul de Stat al Alegătorilor includea 3 300 790 de alegători. Dintre aceștia, 285 900 de alegători care nu au o adresă înregistrată în Moldova și 274 718 alegători care locuiesc în Transnistria nu vor fi incluși în lista electorală și pot fi adăugați pe listele electorale suplimentare în ziua alegerilor.³¹ Interlocutorii Misiunii ODIHR nu au pus la îndoială caracterul incluziv al RSA, însă unii și-au exprimat îngrijorarea cu privire la înregistrările cetățenilor decedați care rămân în registru.

Începând cu 30 septembrie, listele electorale trebuie să fie disponibile pentru examinarea publică la sediul secțiilor de votare. De asemenea, alegătorii își pot verifica propriile înregistrări online. Corecțiile pot fi solicitate până la 13 octombrie.

La cerere, votul mobil va fi disponibil alegătorilor din instituțiile medicale, deținuților și alegătorilor imobilizați la domiciliu pe motiv de vârstă, dizabilitate sau boală. Alegătorii care nu se vor afla la adresa lor înregistrată în ziua alegerilor pot solicita certificate pentru drept de vot în absență.

VII. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR ȘI REFERENDUMULUI

Pot candida la alegeri toți cetățenii cu drept de vot, care au cel puțin 40 de ani împliniți, au rezidență permanentă în țară de cel puțin 10 ani și posedă limba română. Prevederile Codului Electoral din 2022 au introdus completarea ciclului de studii superioare ca o cerință de eligibilitate pentru a candida la alegeri.³² Personalul militar activ, deținuții care își execută pedeapsa în sistemul penitenciar, persoanele ale căror cazier judiciar activ include infracțiuni comise în mod deliberat, precum și persoanele private de dreptul de a ocupa funcții publice printr-o decizie judecătorească definitivă nu pot candida la alegeri.

²⁸ Cele 6 limbi sunt: română, rusă, ucraineană, romani, bulgară și găgăuză.

²⁹ Paragraful 7.3 din [Documentul de la Copenhaga al OSCE](#) din 1990 stipulează că statele participante vor „garanta dreptul de vot universal și egal pentru cetățenii adulți”. Conform articolelor 12 și 29 din [Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități](#) (CRPD), „statele părți vor recunoaște că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate legală pe baza egalității cu ceilalți, în toate domeniile vieții” și vor asigura „dreptul și oportunitatea [...] de a vota și de a fi alese”. Paragraful 48 din [Comentariul general nr. 1 la articolul 12 din CRPD](#) afirmă că „capacitatea de luare a deciziilor a persoanei nu poate fi o justificare pentru excluderea persoanelor cu dizabilități de la exercitarea [...] dreptului de vot [și] dreptului de a candida la alegeri”.

³⁰ Registrul de Stat al Populației este gestionat de Agenția Servicii Publice.

³¹ Codul electoral prevede verificarea electronică a datelor alegătorilor în ziua alegerilor, prin confruntarea acestora cu registrul centralizat, pentru a preveni votul multiplu.

³² Codul electoral impune prezentarea unei diplome de licență finalizată sau a unui echivalent.

Candidații la funcția de președinte pot fi nominalizați de partide politice și blocuri electorale sau, în cazul candidaților independenți, de grupuri de alegători.³³ Înregistrarea este un proces ce constă din două etape; toate entitățile nominalizante sunt obligate, mai întâi de toate, să înregistreze grupurile de inițiativă, care apoi colectează și depun între 15.000 și 25.000 de semnături de susținere, cu un minim de 600 de semnături din cel puțin 18 din cele 35 de unități administrativ-teritoriale. Pentru prima dată, alegătorii au putut semna în sprijinul mai multor candidați la prezidențiale, așa cum a fost recomandat anterior de ODIHR.

Desemnarea candidaților a fost efectuată între 21 august și 20 septembrie.³⁴ CEC a primit 18 cereri de înregistrare și a înregistrat 13 grupuri de inițiativă.³⁵ Dintre acestea, 12 au depus ulterior documentele de nominalizare și listele de semnături de susținere. CEC le-a revizuit în termenul stabilit de lege și a înregistrat 11 candidați, șapte bărbați și patru femei.³⁶ Conform Codului Electoral, CEC poate anula înregistrarea candidaților electorali în orice moment până în ziua alegerilor.

Campania pentru referendumul constituțional poate fi desfășurată doar de partidele politice și blocurile electorale care se înregistrează la CEC și declară în mod expres dacă intenționează să facă campanie în favoarea sau împotriva propunerii de referendum.³⁷ Până la termenul limită din 20 septembrie, CEC a primit cereri de înregistrare de la 19 potențiali participanți la referendum și a înregistrat 16.³⁸ Dintre aceștia, înregistrarea partidului Șansă a fost ulterior anulată după ce o instanță a dispus limitarea

---

³³ Pentru a fi nominalizat de alegători, un candidat la funcția de președinte trebuie să constituie un grup de inițiativă format din 25 până la 100 de alegători; constituirea grupului de inițiativă trebuie să respecte cerințele legale stabilite de Codul electoral.

³⁴ Grupurile de inițiativă au putut fi înregistrate între 21 august și 31 august, iar perioada alocată pentru strângerea semnăturilor de susținere a fost între 21 august și 20 septembrie.

³⁵ Patru grupuri de inițiativă au avut statutul de independent al candidaților respectivi contestat de CEC. CEC a refuzat în cele din urmă înregistrarea grupurilor de inițiativă care susțineau: pe domnul Bolea - președintele Partidului Renaștere; pe domnul Tabarcea, pentru implicarea în activități, inclusiv de agitație electorală pentru Partidul Șansă; și pe domnul Borodachi, membru al partidului politic PACE. Domnului Tarlev, un al patrulea candidat care s-a prezentat ca independent și i-a fost revocată înregistrarea inițială a grupului său de inițiativă, dar candidatura sa fost în cele din urmă înregistrată din partea unui partid (Viitorul Moldovei). Grupul de inițiativă al domnului Pleșca a fost refuzat pentru că acesta a fost nominalizat de Partidul Social Democrat European din Moldova, în timp ce era președinte al Uniunii Sociale Creștine din Moldova (USCM). Nominalizarea sa nu a fost, de asemenea, depusă conform statutului partidului nominalizator. Înregistrarea grupului de inițiativă al doamnei Corsun a fost refuzată după ce aceasta nu a reușit să demonstreze competența în limba română.

³⁶ Grupul de inițiativă care îl susținea pe domnul Munteanu a depus un număr insuficient de semnături valide de susținere; grupul de inițiativă care îl susținea pe domnul Arseni nu a depus documentele de nominalizare și semnăturile de susținere.

³⁷ Un total de 13 partide au fost înregistrate în favoarea opțiunii „Da”: Partidul Verde Ecologist, Mișcarea Respect Moldova, Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa, Coaliția pentru Unitate și Bunăstare, Blocul „Împreună”, Partidul Acțiune și Solidaritate, Mișcarea Alternativa Națională, Partidul Democrația Acasă, Alianța pentru Unirea Românilor, Partidul Politic „Noi”, Partidul Reîntregirii Naționale „Acasă”, Partidul Social Democrat European și Partidul „Voința Poporului”. Două partide au fost înregistrate în favoarea opțiunii „Nu”: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și Partidul Renaștere. Nu există opțiunea de înregistrare pentru a face agitație electorală în vederea boicotării referendumului.

³⁸ Înregistrarea blocului electoral Victorie a fost refuzată din cauza neprezentării clarificărilor suplimentare solicitate de CEC referitoare la acordul de formare a blocului și pentru că a solicitat înregistrarea cu același nume ca unul dintre partidele membre, contrar unei instrucțiuni CEC. Partidul PACE și partidul Victorie au fost, de asemenea, refuzate de a se înregistra din cauza neîndeplinirii cerinței de a demonstra că cererea a fost depusă de persoanele autorizate să facă acest lucru conform statutului partidului și, în cazul partidului Victorie, pentru că reprezenta un „bloc electoral camuflat”.

activităților acestuia pentru trei luni (vezi *Soluționarea disputelor electorale*), fapt ce a condiționat înregistrarea a 15 participanți.³⁹

VIII. CAMPANIA ELECTORALĂ

Perioada oficială de campanie atât pentru alegerile prezidențiale cât și pentru referendumul constituțional a început în data de 20 septembrie și se va încheia în 18 octombrie la miezul nopții. În această perioadă, publicitatea electorală este permisă doar candidaților și participanților la referendum înregistrați de CEC. Utilizarea resurselor administrative și organizarea de concerte sau alte spectacole care conțin „elemente de identificare” ale concurenților electorali sunt interzise.⁴⁰

Până la începutul oficial al perioadei de campanie din 20 septembrie, CEC finalizase procedurile de înregistrare pentru doar patru din cei 11 candidați.⁴¹ Acești candidați și-au început activitățile de campanie în acea zi sau la scurt timp după, dar majoritatea celorlalți candidați nu-și începuseră campania nici măcar o săptămână mai târziu. Unii au raportat întârzieri ale demarării campaniei legate de regulile de finanțare a campaniei (vezi *secțiunea Finanțarea Campaniei*). Până în data de 29 septembrie, toți candidații își lansaseră campaniile.⁴²

Deși accesul la informațiile de interes public este garantat prin Constituție, Codul Electoral nu prevede ca guvernul să pună la dispoziție alegătorilor informații obiective despre opțiunile referendumului în conformitate cu bunele practici.⁴³ În doar două cazuri, partide care au nominalizat un candidat la funcția de președinte, s-au înregistrat de asemenea la campania referendumului.⁴⁴ Sprijinul președintei Sandu pentru votul „Da” în referendum este o parte vizibilă a campaniei sale prezidențiale. Guvernul continuă să ofere informații publice despre „beneficiile și oportunitățile oferite de” UE.⁴⁵ Observatorii au remarcat că foarte puțini dintre cei 15 participanți la referendum desfășoară o campanie activă. Au fost depuse

³⁹ Cu două zile înainte de alegerile locale din noiembrie 2023, o Comisie pentru Situații Excepționale, constituită ca parte a regimului stării de urgență declarate din cauza războiului din Ucraina, a ordonat radierea tuturor candidaților nominalizați de Partidul Șansă afiliat lui Ilan Șor și afiliat la blocul „Șansă. Obligații. Realizări” (ȘOR), fondat de Ilan Șor după interzicerea Partidului Șor. Ordinul a fost emis pe baza unor acuzații de cumpărare a voturilor și încălcări ale regulilor de finanțare a campaniei, inclusiv utilizarea de fonduri nedeclarate prin proiecte de sponsorizare inițiate de domnul Șor. Acest ordin a fost anulat de Curtea de Apel Chișinău în decembrie 2023. În mai 2024, Ministerul Justiției a solicitat restricții noi bazate pe neconformarea partidului cu cerințele CEC. În data de 16 august, Judecătoria Bălți a dispus suspendarea partidului pentru o perioadă de trei luni, care a fost confirmată de Curtea de Apel Bălți în data de 11 septembrie 2024.

⁴⁰ Interdicțiile includ lansarea sau participarea la lansarea de proiecte de infrastructură sau achiziții publice desfășurate din bugetul public național, precum și utilizarea echipamentului, mijloacelor și bunurilor publice.

⁴¹ Domnul Stoianoglo, doamna Sandu, domnul Usatîi și domnul Tarlev au fost înregistrați până în 20 septembrie. Doamna Vlah, domnul Chicu, domnul Năstase, domnul Țicu, doamna Furtună, doamna Morari și domnul Ulianovschi au fost înregistrați până în 24 septembrie și în cadrul termenului legal pentru verificarea semnăturilor.

⁴² Patru candidați: Domnul Țicu, Domnul Ulianovschi, Doamna Vlah și Doamna Furtună și-au lansat campaniile în data de 29 septembrie; ultimii care au făcut acest lucru.

⁴³ Ghidul I.3.1.d și Memorandumul explicativ la Codul de bune practici al Comisiei de la Veneția privind referendumurile stipulează, parțial: „Autoritățile trebuie să ofere informații obiective... Aceasta implică faptul că textul supus referendumului și un raport explicativ sau materiale de propagandă electorală echilibrate din partea susținătorilor și opozițiilor propunerii ar trebui să fie puse [direct] la dispoziția alegătorilor cu suficient timp înainte... pentru a permite alegătorilor să își formeze o opinie în cunoștință de cauză...”. Legea cu privire la publicitate definește informația publică despre alegeri și referendumuri ca fiind informații de interes public și interzice includerea publicității politice sau a informațiilor care urmăresc influențarea adoptării actelor legislative. Legislația impune ca aceste informații să fie furnizate într-o manieră cuprinzătoare și obiectivă.

⁴⁴ Blocul Electoral „Împreună”, care l-a desemnat pe Domnul Țicu; și PAS, care a nominalizat-o pe Doamna Sandu.

⁴⁵ [Website-ul](#) Guvernului Republicii Moldova face legătura directă cu pagina „[Europa pentru tine](#)”.

câteva sesizări formale din partea candidaților privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative de către guvern, precum și alte încălcări ale regulilor campaniei. (vezi *Soluționarea disputelor electorale*)

Activitățile de campanie ale candidaților la funcția de președinte includ mitinguri, conferințe de presă și corturi în Chișinău și în alte părți ale țării, inclusiv în Fălești, Cahul și Soroca. Misiunea ODIHR a observat adunări publice în Chișinău și Comrat, în care câțiva actori politici, neînregistrați ca participanți la alegerile prezidențiale sau la referendumul constituțional acuzau în mod public Uniunea Europeană și pe președinta Sandu. Deși unele reglementări se pot aplica activităților campaniei electorale pe rețelele sociale, luând în considerare faptul că spațiul online rămâne subreglementat, nu există claritate cu privire la aplicarea acestora.⁴⁶ Aproximativ o treime dintre candidații înregistrați desfășoară o campanie activă pe rețelele sociale, la fel ca și actorii politici care nu sunt înregistrați ca participanți.⁴⁷ În data de 24 septembrie, CEC a lansat un cod de conduită, angajând semnatarii să desfășoare o campanie corectă, respectuoasă față de ceilalți participanți, care să nu conțină limbaj sexist sau discursuri de ură, evitând intimidarea funcționarilor electorali și abținându-se de la corupție în orice formă.⁴⁸

IX. FINANȚAREA CAMPANIEI

Regulile de finanțare a campaniei se aplică atât campaniilor electorale, cât și celor referendare. Acestea pot fi finanțate din donații monetare și în natură efectuate de persoane fizice și juridice, precum și din fondurile partidelor politice și ale candidaților. Concurenții electorali au, de asemenea, dreptul la resurse subvenționate de stat.⁴⁹ Cheltuielile de campanie și donațiile monetare sunt limitate la 0,1% din veniturile de stat pentru anul electoral, această limită fiind dublată dacă același concurent electoral participă atât la alegeri, cât și la referendum.⁵⁰

Donațiile din partea persoanelor fizice și a candidaților nu pot depăși șase salarii medii lunare, până la 30% din venitul anual al donatorului. Persoanele juridice pot dona până la 12 salarii medii lunare.⁵¹ Partidele politice pot transfera până la 70% din fondurile partidului în cadrul plafonului general. Legea interzice donațiile dintr-o serie de surse supuse influenței externe și din resurse publice.⁵² Donațiile în

⁴⁶ Materialele de propaganda electorală vor fi distribuite pe rețelele sociale pe o bază contractuală, vor fi marcate ca publicitate electorală și vor face referire la contractor. O serie de restricții se aplică campaniilor pe rețelele sociale: restricții cu privire la conținutul agresiv, discriminatoriu sau dăunător, la simbolurile statelor și organizațiilor străine, precum și la imaginile autorităților publice străine.

⁴⁷ În data de 23 septembrie, Ilan Șor a anunțat prin Telegram o promisiune că, dacă cetățenii votează „Nu” în referendum, toate gospodăriile vor primi gaze gratuite în decembrie. De asemenea, a promis două miliarde de dolari în investiții și o interdicție asupra „propagandei LGBT”.

⁴⁸ În data de 24 septembrie, [codul de conduită](#) a fost [semnat](#) de Domnul Stoianoglo, Doamna Sandu, Doamna Vlah, Domnul Chicu, Doamna Furtună, Domnul Ulianovschi și Doamna Morari, precum și de [cinci partide](#) participante la referendum. Acesta rămâne deschis pentru semnături. Domnul Tarlev și-a anunțat intenția de a nu semna.

⁴⁹ Acestea includ timp de emisie gratuit, locații pentru întâlniri și împrumuturi fără dobândă parțial rambursate de stat în proporție cu numărul de voturi valide obținute de fiecare candidat. Sumele împrumuturilor sunt determinate de CEC. Împrumuturile fără dobândă nu sunt alocate pentru campaniile referendumului. Partidele politice parlamentare beneficiază de finanțare anuală de stat în mod proportional reprezentării acestora în Parlament.

⁵⁰ CEC a anunțat plafonul cheltuielilor pentru campaniile [prezidențiale](#) și de [referendum](#) de 65.930.540 MDL (3.350.000 Euro) fiecare.

⁵¹ Limitele de donație: 4.188 Euro pentru persoanele fizice și 8.376 Euro pentru persoanele juridice. Donațiile din partea cetățenilor moldoveni care locuiesc în străinătate, a beneficiarilor de ajutoare sociale și a funcționarilor publici sunt supuse unor limitări suplimentare.

⁵² Aceasta include persoanele juridice naționale cu orice formă de finanțare publică, proprietate sau afiliere, orice entitate publică sau privată străină sau finanțată din străinătate, orice asociații publice, donații anonime sau de la terți.

natură, inclusiv munca voluntară, bunurile și serviciile, trebuie calculate și raportate pe baza valorilor lor medii de piață. Donațiile ilegale vor fi transferate în bugetul de stat.

Toate tranzacțiile legate de campanie trebuie efectuate către și din conturile bancare ale grupurilor de inițiativă și campaniilor electorale.⁵³ Partidele politice pot deschide aceste conturi înainte de înregistrare, în timp ce candidații independenți pot face acest lucru doar după înregistrare. Pentru a deschide un cont bancar, este necesar un cod fiscal unic. Tranzacțiile către conturi sunt permise din momentul înregistrării, dar cheltuielile efectuate cu mai mult de 30 de zile înainte de alegeri sunt interzise. Băncile sunt obligate să deschidă conturile de campanie într-un termen de trei zile. Unii participanți au reclamat preținse întârzieri în obținerea unui cod fiscal unic și în deschiderea conturilor bancare, care au avut un impact asupra demarării campaniilor lor.

Concurenții electorali și prestatorii de servicii au obligația de a întocmi săptămânal rapoarte interimare privind finanțarea campaniei.⁵⁴ În plus, concurenții electorali trebuie să depună atât rapoartele finale privind activitatea grupurilor de inițiativă în decursul a trei zile după depunerea semnăturilor și cât și rapoartele finale de campanie auditate în decursul a trei zile după ziua alegerilor.⁵⁵ CEC a elaborat modele de raportare financiară și menține o platformă online pentru depunerea acestora, care necesită îmbunătățiri tehnice pentru a deveni complet funcțională.

CEC este responsabilă de supravegherea finanțării campaniei și efectuează controlul *ex-ante* și *ex-post*, inclusiv de procedurile de audit financiar planificat și extraordinar complet sau parțial. Aceasta acționează în baza reclamațiilor sau din oficiu. Capacitatea de supraveghere a CEC este slăbită de deficitul de personal, dar aceasta poate solicita sprijinul agențiilor guvernamentale specializate.⁵⁶ Nerespectarea de către participanți a solicitărilor CEC de a furniza informații, precum și orice alte încălcări financiare, atrag sancțiuni care pot ajunge până la anularea înregistrării unui candidat sau suspendarea activităților partidelor politice.⁵⁷ CEC este obligată să publice rapoartele privind rezultatele controlului finanțării campaniei într-un termen de trei zile, iar concluziile și sancțiunile aplicate pot fi contestate.

---

⁵³ Donațiile mici în numerar sunt permise, cu condiția să fie documentate, dar nu pot fi utilizate înainte de transferul în contul campaniei.

⁵⁴ Băncile, companiile de publicitate și mass-media trebuie să raporteze către CEC. Rapoartele trebuie să furnizeze informații cu privire la toate tranzacțiile legate de campania electorală, inclusiv cele în natură.

⁵⁵ Candidații care concurează în al doilea tur de scrutin trebuie să prezinte raportul cu privire la întreaga campanie electorală după încheierea rundei a doua de alegeri. În medie, cheltuielile pentru nominalizarea candidaților s-au ridicat la aproximativ 15.000-17.000 Euro (DI. Usatii, Dna. Vlah, Dna. Morari); DI. Chicu și Dna. Sandu au raportat cele mai mari cheltuieli legate de nominalizare, de aproximativ 25.000 Euro; nominalizările DI. Chicu, DI. Usatii și Dnei. Sandu au fost finanțate în principal de partidele care le-au desemnat; DI. Stoianoglo și DI. Tarlev au raportat că se bazează exclusiv pe servicii donate în valoare de 700 Euro, respectiv 500 Euro; DI. Țicu și-a finanțat singur campania; ceilalți s-au bazat pe donații individuale. CEC a emis avertismente pentru cinci candidați pentru depunerea tardivă a rapoartelor finale de nominalizare și a sancționat un candidat pentru că a făcut agitație electorală după depunerea semnăturilor de nominalizare.

⁵⁶ CEC face parte dintr-un grup de lucru interinstituțional cu agențiile de aplicare a legii și agențiile fiscale, facilitând schimbul de date. CEC a declarat că monitorizarea pe teren a cheltuielilor efectuate de către actorii politici relevanți realizată de CECE a contribuit la eficiența supravegherii, ajutând la identificarea cheltuielilor neraportate.

⁵⁷ Sancțiunile pentru partidele politice includ și privarea de dreptul la finanțare de la stat. În perioada de raportare, activitatea unui partid politic a fost suspendată pentru încălcări financiare, iar procedurile de limitare a activităților a șapte partide, din cauza neprezentării rapoartelor financiare, erau decizii în așteptare.

X. MEDIA

Cele mai populare surse de știri și informații sunt motoarele de căutare și platformele social media, urmate de televiziune. Rata de penetrare a internetului este de 71,5 %, dar acoperirea mobilă este disponibilă în întreaga țară.⁵⁸ Libertatea de exprimare este înscrisă în Constituție și, în general, este respectată. Independența editorială și accesul la informații sunt garantate prin lege, iar cenzura este interzisă. Modificările din 2021 ale legislației audiovizuale, care au adus sub control parlamentar numirea și demiterea conducerii radiodifuzorului public TeleRadio-Moldova (TRM) și a autorității sale de reglementare au fost criticate public.⁵⁹

Peisajul mediatic este polarizat politic și se confruntă în mod constant cu provocări legate de manipularea informațiilor și de interferențele din străinătate.⁶⁰ În plus, până de curând, o parte semnificativă a pieței media a fost controlată de instituții afiliate unor oameni de afaceri influenți. Guvernul a încercat să rezolve aceste probleme prin adoptarea de legi pentru combaterea dezinformării și prin adoptarea de măsuri restrictive pentru protejarea spațiului său informațional, inclusiv prin închiderea unor instituții media audiovizuale. Conținutul unora dintre posturile media închise a reapărut ulterior în mediul online, mai puțin reglementat.

În timpul perioadelor de campanie, acoperirea politică a mass-media audiovizuale este strict reglementată în vederea asigurării corectitudinii, acurateții și imparțialității. Concurenților trebuie să li se acorde condiții egale de publicitate și li se alocă un anumit timp de emisie gratuit la radio și televiziune.⁶¹ Instituțiile mass-media audiovizuale trebuie să prezinte Consiliului Audiovizual o declarație editorială pentru aprobare, dacă doresc să asigure o acoperire mediatică campaniilor electorale. Până la termenul legal de 27 septembrie, 31 dintre acestea au făcut deja acest lucru, dintre care 17 intenționează să găzduiască dezbateri. CA a început monitorizarea acestora. După formarea monitorilor, o parte din monitorizare a fost externalizată către societatea civilă.

Mass-media online și rețelele sociale sunt mult mai puțin reglementate. Misiunea ODIHR a fost informată că cel mai mare volum de dezinformare și de informații false provine din mediul online. Instituțiile însărcinate cu supravegherea respectării normelor de finanțare a campaniilor electorale și acoperirii mediatice au identificat această problemă ca fiind una semnificativă.

---

⁵⁸ Vezi [Moldova. Vibrant Information Barometer](#) al org. Irex, 2024.

⁵⁹ Vezi analiza juridică din noiembrie 2021 realizată de Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei. De asemenea, vezi scrisoarea deschisă a Uniunii Europene de Radio și Televiziune (UERT).

⁶⁰ În 2022 și 2023, în conformitate cu prevederile Legii privind regimul stării de urgență, licențele a 12 posturi TV care retransmiteau conținut de la canalele TV din Rusia au fost suspendate pentru diseminarea dezinformației despre războiul din Ucraina, printre alte încălcări (Vezi raportul final al Misiunii ODIHR pentru alegerile locale din 2023). În 2024, guvernul a retras licențele a încă opt agenții media audiovizuale sub auspiciile Consiliului Audiovizual pentru promovarea proiectelor de investiții de importanță națională. În majoritatea cazurilor, motivul invocat sunt tranzacțiile financiare care arată afilieri cu persoane sancționate sau fugari, precum Ilan Sor și Vladimir Plahotniuc, ale căror investiții sunt considerate drept contradictorii cu securitatea națională. Serviciul de Informații și Securitate (SIS) continuă să blocheze site-uri web pe motiv de răspândire a informațiilor false, inclusiv șapte în perioada electorală de până acum (șase dintre ele având un domeniu rusesc). În aprilie 2024, CA a impus amenzi record (de 60.000 și 40.000 de lei, respectiv) radiodifuzorului public regional GRT și outletului regional ATV pentru răspândirea dezinformației, care este interzisă prin dispozițiile de protecție a spațiului audiovizual național introduse în Codul Serviciilor Media Audiovizuale în 2022.

⁶¹ Codul Electoral prevede cinci minute de timp de emisie gratuit pentru fiecare candidat și participant la referendum pe posturile TV și 10 minute pe posturile radio, alocate în primele 15 zile ale campaniei.

La 20 septembrie, Misiunea ODIHR a început să monitorizeze patru canale de televiziune, un post de radio și cinci canale de știri online.⁶² Pentru a pune în prim plan responsabilitatea specială a radiodifuzorilor publici în timpul campaniilor electorale și de referendum, atât canalul TV, cât și cel radio al TRM sunt incluse în eșantionul de monitorizare.

XI. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII

Alegătorii, concurenții electorali și la referendum, observatorii și membrii organelor de administrare a alegerilor beneficiază de dreptul de a depune plângeri cu privire la orice presupusă încălcare a drepturilor lor individuale. Acțiunile, inacțiunile și deciziile organismelor administrației electorale pot fi contestate la comisia electorală superioară, iar deciziile acestora pot fi atacate în instanță. Plângerile privind activitățile candidaților la funcția de președinte și ale participanților la referendum trebuie depuse la CEC. CEC se pronunță asupra plângerilor legate de încălcarea regulilor campaniei și aspectelor de finanțare a acesteia, în timp ce plângerile legate de mass-media sunt soluționate de CA. Curtea de Apel Chișinău se pronunță asupra recursurilor la deciziile CEC și CA. Curtea Supremă de Justiție (CSJ) este ultima instanță de control judiciar. Termenele pentru depunerea plângerilor și luarea deciziilor sunt de trei zile; plângerile din ziua alegerilor ar trebui să fie soluționate în aceeași zi.

De la convocarea alegerilor, douăsprezece decizii CEC au fost contestate la Curtea de Apel Chișinău, dintre care zece au fost ulterior revizuite de CSJ.⁶³ Curtea de Apel a respins toate recursurile cu o excepție - ca nefondate, iar CSJ a respins recursurile ce au urmat ca inadmisibile. La Curtea de Apel au fost depuse două plângeri împotriva CEC pentru că nu a adoptat decizii formale în respingerea grupurilor de inițiativă. Un recurs a fost respins, iar în celălalt CA a obligat CEC să reexamineze apelul și să adopte o decizie oficială.

CEC a informat că a primit opt plângeri privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative de către guvern și alte încălcări ale campaniei, care ar fi fost comise de PAS, toate acestea fiind respinse.⁶⁴ Până la data de 2 octombrie, CEC nu a publicat online unele dintre deciziile sale cu referire la plângeri. CEC a admis o plângere împotriva unui CECE privind votarea în străinătate, care nu a format trei din cele cinci BESV din Federația Rusă, și a dispus ca CECE să formeze toate BESV.

XII. OBSERVATORII NAȚIONALI ȘI INTERNAȚIONALI

Codul electoral prevede observarea procesului electoral, inclusiv a votului din afara țării, de către observatorii naționali și internaționali. Observatorii acreditați au dreptul de a accesa toate informațiile și

⁶² Misiunea ODIHR monitorizează *JurnalTV*, *Moldova 1*, *PRO TV*, *TV8* și *Radio Moldova* în intervalul orelor de vârf, între 18:00 și 24:00. Site-urile de știri online *newsmaker.md*, *noi.md*, *point.md*, *stiri.md* și *zdg.md* vor fi monitorizate calitativ.

⁶³ Șapte dintre acestea s-au referit la respingerea de către CEC a înregistrării grupurilor de inițiativă pentru alegerile prezidențiale, iar două au vizat respingerea înregistrării unui bloc electoral și a unui partid pentru referendum și alegerile prezidențiale. Curtea de Apel Chișinău a respins ca nefondată o plângere împotriva deciziei de inadmisibilitate a CEC referitoare la o reclamație care susținea preținse încălcări ale campaniei de către doamna Sandu și deciziei de a respinge înregistrarea domnului Munteanu. PSRM a solicitat Curții de Apel Chișinău să anuleze parțial decizia CEC referitoare la secțiile de votare din străinătate, în legătură cu secțiile de votare din Federația Rusă, iar Curtea de Apel Chișinău și Curtea Supremă de Justiție au respins admisibilitatea plângerii.

⁶⁴ Plângerile au fost depuse de domniile Bolea, Chicu, Voronin, Usatii și cetățeni. Acestea s-au referit, printre altele, la campania „Europa pentru Tine” lansată de guvern după anunțarea alegerilor și referendumului, la agitația electorală prematură și la presupusa participare a minorilor în campania electorală, precum și la donația Președintelui către o organizație caritabilă.

materialele electorale și de a observa toate etapele procesului electoral. Observatorii naționali pot fi desemnați de organizațiile societății civile și de instituțiile care desfășoară activități de formare și cercetare în domeniul electoral. Concurenții electorali nu pot desemna observatori, dar se bucură de dreptul de a examina procesul electoral.

În data de 2 octombrie, CEC a acreditat observatori internaționali din partea a 29 de organizații și observatori naționali din partea a trei organizații. Dintre observatorii naționali, Promo-LEX, cea mai mare organizație de observatori naționali, a delegat 45 de observatori pe termen lung și își propune să delege aproximativ 600 de observatori staționari pe termen scurt și 70 de echipe mobile de observatori pe termen scurt și să acopere toate secțiile de votare deschise pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria și 50 de secții de votare din străinătate.

XIII. ACTIVITĂȚILE MISIUNII ODIHR

Misiunea ODIHR și-a început activitatea în data de 13 septembrie. Echipa Misiunii s-a întâlnit cu reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, CEC, candidați electorali la funcția de președinte, reprezentanți ai Consiliului Audiovizualului, organizațiilor societății civile și reprezentanți ai statelor participante la OSCE. La fel, echipa Echipa Misiunii a stabilit relații de lucru cu actorii relevanți implicați în organizarea și desfășurarea procesului electoral. Din ziua deplasării lor în teritoriu, 20 septembrie, observatorii pe termen lung s-au întâlnit cu actori la nivel local în zonele respective.

Versiunea în limba engleză a acestui raport este singurul document oficial.

Traducerea neoficială este disponibilă în limba română.